

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-3>

УДК 339.5:339.92(474)

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ КРАЇН БАЛТІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

STRATEGIC FORECASTING TOOLKIT FOR FOREIGN TRADE OF THE BALTIC COUNTRIES UNDER THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN UNION

Філіпов Олег Михайлович

аспірант,

Навчально-науковий інститут "Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3506-0273>**Filipov Oleg**Educational and Scientific Institute "Karazin Institute of
International Relations and Tourism Business"
V. N. Karazin Kharkiv National University

У статті обґрунтовано необхідність удосконалення інструментарію стратегічного прогнозування зовнішньоторговельної діяльності країн Балтії в умовах членства в Європейському Союзі. Визначено, що високий ступінь відкритості економік цих країн і значна залежність від зовнішніх ринків вимагають ефективних механізмів прогнозування торговельних потоків з метою мінімізації ризиків, посилення конкурентних позицій та забезпечення сталого економічного розвитку. На основі аналізу сучасних наукових підходів запропоновано інструментарій, який включає кваліметричні й економетричні методи та принципи системного, інституціонального й еволюційного аналізу. Практичне застосування запропонованого інструментарію дозволить підвищити ефективність управління зовнішньоекономічною діяльністю країн Балтії, а також використати отримані результати у порівняльних дослідженнях інших малих відкритих економік, зокрема України.

Ключові слова: зовнішньоторговельні відносини, інтеграційні процеси, стратегічне прогнозування, науково-методичний підхід, інструментарій, Європейський Союз, країни Балтії.

The purpose of this article is to develop a scientifically grounded toolkit for the strategic forecasting of foreign trade in the Baltic States within the context of their membership in the European Union. The relevance of the topic arises from the need to elaborate evidence-based approaches to forecasting the foreign economic activity of EU member states in a dynamic global environment. Estonia, Latvia, and Lithuania are characterized by high levels of economic openness and significant dependence on external markets, which highlights the strategic importance of effectively forecasting foreign trade development trends. Based on the analysis of contemporary scientific approaches (neoliberal, institutional, structuralist, historical-evolutionary, regionalist, and systemic), a combined methodological framework is proposed, incorporating qualimetric and econometric methods, as well as the principles of systemic, institutional, and evolutionary analysis. The article substantiates the necessity of improving methodological approaches and tools for strategic forecasting of foreign trade activity in the Baltic States (Estonia, Latvia, and Lithuania) under EU membership. It is determined that the high degree of openness of these economies and their significant reliance on external markets require efficient mechanisms for forecasting trade flows in order to minimize risks, strengthen competitive positions, and ensure sustainable economic development. The developed approach includes several sequential stages: an analysis of the pre-integration condition of the foreign trade sector, an assessment of structural and institutional changes following EU accession, modeling of integration effects, empirical analysis of trade flows, identification of competitive advantages and the role of investments, as well as the formulation of strategic recommendations. The practical application of the proposed toolkit will enhance the effectiveness of foreign economic activity management in the Baltic States and may also be applied in comparative studies of other small open economies, particularly Ukraine.

Keywords: foreign trade relations, integration processes, strategic forecasting, scientific and methodological approach, toolkit, European Union, Baltic States.

Постановка проблеми. Країни Балтії у складі Європейського Союзу (ЄС) характеризуються високим рівнем відкритості економіки та значною залежністю від зовнішніх ринків, що визначає стратегічне значення ефективного прогнозування тенденцій розвитку їх зовнішньої торгівлі. В умовах посилення глобальної конкуренції, геополітичної нестабільності, впливу кризових явищ і необхідності адаптації до цифрової трансформації економік важливим є удосконалення інструментарію стратегічного прогнозування, що дозволяє своєчасно реагувати на зміни зовнішньоторговельної кон'юнктури та мінімізувати ризики [1, с. 157; 2, с. 8].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання стратегічного прогнозування зовнішньоторговельних процесів активно розглядається в сучасних наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Значну увагу дослідників привертають питання використання класичних моделей міжнародної торгівлі для прогнозування зовнішньоекономічної діяльності держав-членів ЄС, зокрема країн Балтії. Так, у працях Сіденко В. та Мірошниченко Т. [3; 4] детально аналізуються теоретичні аспекти формування методологічних підходів до прогнозування зовнішньоторговельних потоків у контексті інтеграції країн до ЄС.

Методичні підходи щодо прогнозування зовнішньоторговельних процесів з використанням економетричних моделей та гравітаційного моделювання представлені у дослідженнях Кріжтіна Т., Фішера М. та Баласи Б. [5; 6]. Автори підкреслюють важливість використання кількісних методів, зокрема гравітаційних моделей, що дозволяють враховувати специфіку географічних і економічних факторів, визначаючи перспективи зовнішньоторговельної діяльності країн-членів ЄС.

Інституціональний підхід, що передбачає аналіз впливу якості інституцій та регуляторного середовища на зовнішню торгівлю держав-членів ЄС, представлений у роботах Андерсона Дж. та ван Вінкупа Е. [7], а також Кауфмана Д. та інших [8]. Автори зазначають, що ефективність зовнішньоторговельної політики значною мірою визначається стабільністю і прозорістю інституційного середовища, що суттєво впливає на прогнозні показники зовнішньої торгівлі.

Актуальні питання застосування системного підходу та моделей міжгалузевого балансу у прогнозуванні торговельних потоків досліджувалися в роботах Хертла Т. [9] та

Робінсона С. [10]. У цих роботах акцентується увага на необхідності врахування глобальних взаємозв'язків та ефектів інтеграції, що дозволяє більш точно визначати майбутні торговельні тренди для країн Балтії у складі ЄС.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про значну кількість досліджень, присвячених різним аспектам стратегічного прогнозування зовнішньоторговельної діяльності держав-членів ЄС, однак комплексний підхід щодо прогнозування зовнішньої торгівлі саме країн Балтії у контексті їх інтеграційних процесів із застосуванням сучасного багатовимірною інструментарію ще потребує подальшого наукового опрацювання.

Запропоноване в статті дослідження спрямоване на поглиблення теоретичних засад, а також на визначення найбільш адекватних та ефективних методів і моделей прогнозування, які можуть бути застосовані для стратегічного планування зовнішньої торгівлі країн Балтії з урахуванням специфіки їх участі в єдиному економічному просторі ЄС. Наукове опрацювання цієї тематики є важливим для розроблення практичних рекомендацій та заходів економічної політики, спрямованих на зміцнення позицій Естонії, Латвії та Литви на міжнародних ринках, забезпечення їх економічної безпеки та сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у поглибленні теоретико-методологічних основ та розробленні науково-обґрунтованого інструментарію стратегічного прогнозування зовнішньої торгівлі країн Балтії (Естонії, Латвії та Литви) в умовах членства в ЄС, визначенні найбільш ефективних моделей і методів прогнозування з урахуванням специфіки їх інтеграційної взаємодії в рамках єдиного Європейського економічного простору, а також окресленні стратегічних рекомендацій для посилення експортного потенціалу цих країн.

Викладення основного матеріалу дослідження. Методологія дослідження зовнішньоторговельних відносин, саме в умовах посилення інтеграційних процесів, постійно еволюціонує під впливом різноманітних науково-методичних підходів. В таблиці 1 представлено результати історичної ретроспективи розвитку основних таких підходів з акцентом на їх застосування для дослідження розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії у контексті інтеграції.

Таблиця 1

Характеристика науково-методичних підходів для теоретичного дослідження зовнішньої торгівлі країн Балтії в контексті інтеграційних процесів

Підхід, представники	Основна ідея	Переваги	Обмеження
1	2	3	4
Неоліберальний. (Дж. Вайнер, Дж. Мід, Т. Скитовські, В. Репке, Б. Баласса, Дж. С. Мілль, Е. Хекшер, Б. Олін, Дж. Бгатті, М. Фрідмен, Я. Тінберген, П. Кругман)	Вільна торгівля та ринкова інтеграція без державного втручання. Класичні моделі порівняльних переваг, ефекти trade creation/diversion (Вайнер). Баласса: інтеграція = усунення дискримінації, п'ять стадій.	Чіткі теореми і моделі для оцінки вигод; пояснює зростання торгівлі та ефективності за рахунок спеціалізації. Ляг в основу успішних лібералізацій (ГАТТ/СОТ).	Ігнорує початкову нерівність; може призводити до деіндустріалізації слабких економік; не враховує соціальні витрати. Потребує доповнення політиками вирівнювання.
Інституційний. (Д. Мітрانی, Е. Хаас, Л. Ліндберг, О. Вільямсон, Р. Кеохейн, Дж. Андерсон, Д. Маркуйер, Г. Дугінець)	Правила та організації як база інтеграції. Наднаціональні інституції координують політику (Єврокомісія, СОТ). Теорії функціоналізму і неофункціоналізму: інтеграція просувається через spillover та передачу суверенітету інститутам.	Враховує політико-правову реальність; пояснює важливість угод і режимів для стабільності торгівлі. Дає рамки для колективних дій (розв'язання "дилеми в'язня"). Виправдовує створення інституцій розвитку (банків, фондів).	Може перебільшувати автономність інститутів – без згоди держав інтеграція не поглибиться. Не завжди приділяє достатньо уваги ринковим силам, бюрократизація може знизити гнучкість.
Структуралістський. (Р. Пребіш, Г. Зінгер, Ф. Кардозу, С. Фуртадо, А. Емануїл, Е. Фалетто, Т. Д. Сантос)	Фокус на структурних особливостях економік, диспропорціях розвитку. Вимагає координації політик, спільних проектів розвитку. Пребіш: погіршення умов торгівлі периферії. Мюрдаль: кумулятивна нерівновага; дирижизм.	Адресує питання справедливості та рівності. Розробляє інструменти вирівнювання (фонди, спільні стандарти). Пояснює, чому без втручання інтеграція може бути несталою (бідні не наздоганяють багатих). Забезпечує соціальну підтримку інтеграції.	Може знижувати ефективність через надмірне регулювання. Ризик політизації розподілу ресурсів (лобізм). За неправильного застосування – "вирівнювання вниз". В історії РЕВ показав обмеженість планової інтеграції без ринкових стимулів.
Історико-еволюційний. (Ф. Ліст, Р. Нельсон, С. Вінтер, У. Ростоу, С. Кузнець, Б. Ейкенгрін, К. О'Рурк, Д. Вітер)	Інтеграція як історичний процес, що проходить стадії. Врахування унікальних факторів: війни, союзи, лідерство гегемонів. Наголос на поступовості (від зони торгівлі до союзу), на ролі історичних інституцій (напр. Британська імперія – як прообраз зони імперської преференції).	Дає глибину розуміння, чому інтеграція успішна в одних випадках і ні в інших. Враховує культурні та політичні фактори (напр., спільні цінності як умова ЄС. Допомогає прогнозувати на основі аналогій з минулого.	Не пропонує чітких універсальних моделей – кожен випадок "особливий". Схильний до ретроспективних пояснень більше, ніж до передбачення. Може недооцінювати нові чинники, що не вписуються в історичні шаблони.

Продовження Таблиці 1

1	2	3	4
Регіоналістський. (Я. Вайнер, Д. Мід, Бела Баласса, Р. Купер, Л. Тінберген, Б. Хеттне, М. Олсон Дж. Френкель, А. Роуз, І. Бураковський)	Вивчення інтеграції на рівні регіональних об'єднань. Концепції рівнів інтеграції (Баласса), теорія митного союзу (Вайнер, Мід). Оцінка ефектів для регіону і його учасників. Аналізує взаємодію регіональних блоків з глобальною системою.	Дуже прикладний – результати можна напряму використати для політики (напр. оцінки впливу вступу до ЄС на ВВП країн). Враховує географічну, геополітичну близькість. Показує, як поетапно будувати інтеграцію (стадійність).	Може обмежувати аналіз рамками регіону і нехтувати глобальними впливами (кризи, ціни на нафту, тощо). Є ризик виправдання “регіонального протекціонізму” – коли блок закривається від зовнішнього світу.
Системний. (І. Валлерстайн, Д. Аррігі, С. Амін, А. Г. Франк К. Волтц, Дж. Сакс, П. Кругман, М. Л. Бачі, М. Тіммер, С. Глазьев, А. Філіпенко)	Глобальна цілісність: інтеграція – частина світової економічної системи. Взаємозв'язки різних рівнів (фірми – країни – блоки – світ). Врахування нефінансових факторів (технології, екологія). Валлерстайн: світ-система “ядро–периферія” як рамка аналізу.	Дає найповнішу картину, бачить “ліс, а не тільки дерева”. Може виявити глобальні тенденції, що вислизають від регіонального аналізу (напр., глобальні ланцюги вартості). Сприяє комплексним рішенням (наприклад, торговельні угоди + кліматичні угоди).	Дуже складний у реалізації – потребує багато даних і міждисциплінарних знань. Висновки можуть бути загальними і важкими для застосування окремою країною. Є ризик детермінізму (наприклад, теорія залежності іноді заперечувала можливість прориву периферії, що спростовано досвідом “азійських тигрів”).

Джерело: сформовано автором за даними [3; 11–13]

На основі таблиці 1 встановлено, що методичні підходи для дослідження розвитку зовнішньоторговельних відносин у контексті інтеграційних процесів є багатограними та еволюціонували під впливом розвитку економічної науки. Показано, що найбільш значущими є неоліберальний, інституційний, структуралістський, історико-еволюційний, регіоналістський та системний підходи. Кожен із них формує власну методологічну рамку для оцінювання інтеграційних ефектів, пропонуючи відповідні формальні моделі, кількісні показники та інструменти емпіричного аналізу. Разом з тим, жоден підхід не може забезпечити всебічне оцінювання інтеграційного впливу окремо, що вимагає комплексної інтеграції методик залежно від специфіки об'єкта дослідження, доступності даних і цілей аналізу.

Тому, в рамках наведених в таблиці 1 підходів, в таблиці 2 розглянуто формальні моделі,

показники й аналітичні інструменти для кількісного дослідження розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії під впливом інтеграційних процесів.

На основі табл. 2 визначено, що для кількісного аналізу інтеграційних процесів активно застосовуються класичні моделі міжнародної торгівлі (абсолютної та порівняльної переваги, Хекшера-Оліна, Столпера-Самуельсона), гравітаційні моделі, моделі загальної рівноваги (у тому числі CGE- і GTAP-моделі), а також моделі з урахуванням інституційних і структуралістських чинників. Значний розвиток отримали підходи, що інтегрують аналіз інституційної якості (WGI, Doing Business) та індексів торговельної інтеграції (індекси внутрішньорегіональної торгівлі, торговельної комплементарності, створення/відхилення торгівлі). Водночас акцент зроблено на необхідності застосування сучасних економетрич-

Таблиця 2

Характеристика науково-методичних підходів для кількісного дослідження зовнішньоторгівельних відносин країн Балтії в контексті інтеграційних процесів

Назва підходу, напрям застосування	Інструментарій для кількісних досліджень	Приклади робіт	Переваги, недоліки
1	2	3	4
Неоліберальний. Для оцінювання суто економічних вигід від зняття бар'єрів у торгівлі. Для чіткого кількісного прогнозування за умови дотримання передумов конкуренції.	Класичні економічні моделі: модель абсолютної переваги, модель порівняльної переваги, модель Хекшера-Оліна, теорема Столпера-Самуельсона, модель повної рівноваги Самуельсона, гравітаційна модель торгівлі. Моделі загальної рівноваги: модель Вальраса, модель Ерроу-Дебре, CGE та GTAP моделі.	D. Ricardo, 1817; J.S. Mill, 1848; G. Haberler, 1936; W. Stolper, P.A. Samuelson, 1941; P.A. Samuelson, 1948; J. Tinbergen, 1962; H. Linneman, 1966; L. Walras, 1874; K.J. Arrow, G. Debreu, 1954; J. Anderson, E. van Wincoop, 2003; S. Devarajan, D.R. Lewis, S. Robinson, 1990; T.W. Hertel, 1997; A. Dixit, V. Norman, 1980; G.M. Grossman, E. Helpman, 1991.	Переваги. Чіткий теоретичний апарат та його прикладну реалізацію у вигляді обчислювальних моделей, які дозволяють прогнозувати взаємовигідність інтеграції за рахунок усунення бар'єрів. Недоліки. Припущення про досконалу конкуренцію і рівні умови для всіх учасників. Недооцінка короткострокових втрат окремих галузей і соціальних наслідків відкриття ринків.
Інституційний. Для аналізу успіху регіональних угод з глибокою координацією політик або для країн із слабкими інституціями.	Індекси якості інституцій (WGI, Doing Business, Freedom House). Інституціоналізовані гравітаційні моделі торгівлі. Регресійні моделі з інституційними змінними. Ігрові моделі стратегічної взаємодії.	D. Kaufmann, A. Kraay, M. Mastruzzi, 2010; J.E. Anderson, E. van Wincoop, 2003; R.E. Baldwin, D. Taglioni, 2006; A. Dixit, 1987; G.M. Grossman, E. Helpman, 1994; D. Acemoglu, J.A. Robinson, 2012.	Переваги. Дає глибше розуміння довгострокових чинників успіху інтеграції. Враховує політико-правові аспекти і неформальні бар'єри. Недоліки. Складність кількісного вимірювання деяких інституційних факторів. Важко відокремити інституційний вплив від соціально-політичного.
Структуралістський. Для дослідження інтеграції за участі країн, що розвиваються, аналізу довгострокових асиметрій.	Моделі центр-периферія, моделі погіршення умов торгівлі, моделі не-рівноважного зростання. Індекси експортоорієнтованості, коефіцієнт диверсифікації.	R. Prebisch, 1950; H.W. Singer, 1950; S. Amin, 1976; L. Taylor, 1983; H. Chenery, M. Syrquin, 1975; R. Hausmann, D. Rodrik, 2007.	Переваги. Придатний для аналізу проблем нерівності, залежності та «пастки бідності». Недоліки. Відносна відсутність універсальних кількісних моделей. Ризик політизації результатів аналізу.
Історико-еволюційний. Для порівняльного аналізу інтеграційних процесів у часовій перспективі.	Динамічні панельні моделі (GMM, Arrelano-Bond); моделі ендегенного зростання; історико-статистичний аналіз (довгі ряди даних).	M. Arellano, S. Bond, 1991; R. Barro, X. Sala-i-Martin, 2004; P. Aghion, P. Howitt, 1992; R. Maddison, 2001; G. Federico, A. Tena-Junguito, 2016.	Переваги. Дає змогу виявити накопичувальні ефекти інтеграції. Враховує довгострокову еволюцію структурних змін. Недоліки. Ускладнення перенесення висновків між країнами через унікальність історичних шляхів розвитку.

Продовження Таблиці 2

1	2	3	4
Регіоналістський. Для прикладного аналізу інтеграційного об'єднання. Оцінювання ефектів створення і відхилення торгівлі.	Індекси внутрішньорегіональної торгівлі, індекс торговельної комплементарності, індекс створення/відхилення торгівлі, регіональні гравітаційні моделі.	J. Bhagwati, 1993; I. Cheong, J. Tongzon, 2013; UNCTAD Handbook of Statistics, 2021.	Переваги. Дозволяє детально оцінити локальні ефекти інтеграції в регіоні. Недоліки. Може ігнорувати зовнішньорегіональні наслідки. Обмеження обсягу даних для малих регіональних угруповань.
Системний. Для аналізу глобальних наслідків інтеграції та світової економічної архітектури.	Моделі міжгалузевого балансу (Input-Output), мережевий аналіз торгівлі, індекси взаємозалежності (RCA, RSCA), глобальні CGE-моделі (GTAP).	W. Leontief, 1966; B. Balassa, 1965; P. Drysdale, K. Kojima, 1970s; T.W. Hertel, 1997; A. Yates, K. Sohn, 2000.	Переваги. Дає змогу бачити взаємозв'язки у глобальній торговельній системі. Враховує ефекти взаємозалежності. Недоліки. Складність побудови моделей, високі вимоги до даних. Може виглядати абстрактно без належної конкретизації.

Джерело: сформовано автором за даними [12–14]

них методів – зокрема, динамічного панельного моделювання та моделей ендогенного зростання – для урахування часової динаміки інтеграційних ефектів.

Слід також відзначити, що українська школа досліджень у сфері зовнішньоторговельної інтеграції, спираючись на світовий досвід і власну специфіку, виробила багатовекторний підхід до оцінювання інтеграційних процесів. Дослідження українських учених поєднують елементи системного, структуралістського та прикладного неоліберального аналізу, що забезпечує широку палітру методичних інструментів для оцінювання зовнішньоторговельної динаміки, адаптації до європейського простору і формування стратегій економічної інтеграції [11; 12; 14].

Як вже вище відзначалось, кількісне оцінювання зовнішньоекономічних процесів з урахуванням інтеграційного чинника може здійснюватися на основі різноманітних підходів (табл. 2). Однак, зазвичай, ці підходи виявляються малоефективними при аналізі галузевих даних з високим ступенем деталізації. Якщо дослідницькою метою є оцінювання впливу інтеграції саме на високодеталізовані галузеві процеси, виникає потреба у розробленні спеціалізованої, більш глибокої методології.

Аналіз методичних підходів, представлених у таблицях 1 і 2, показав, що наразі відсутня єдина універсальна методика для оцінювання інтеграційного потенціалу та його впливу на розвиток зовнішньоторговельних відносин. Вивчення наукових праць щодо аналізу результатів функціонування різноманітних інтеграційних об'єднань дозволило виявити основні підходи, кожен з яких характеризується певними перевагами, обмеженнями та має свої окремі сфери практичного застосування. При виборі конкретного методу дослідження впливу інтеграції необхідно враховувати наявність і якість вихідних даних, специфіку їх аналізу, тривалість функціонування інтеграційного об'єднання та інші пов'язані з цим фактори [1, с. 157].

Очевидним є те, що під час формування прикладного методичного підходу (інструментарію) для аналізу розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії в контексті інтеграційних процесів необхідно враховувати низку ключових чинників та вихідних умов. Зокрема, слід забезпечити відповідність обраної методики цілям дослідження, специфіці досліджуваної ситуації та типу інтеграційного об'єднання. Важливо, щоб обраний підхід дозволяв коректно інтерпретувати отримані результати, був достатньо надійним і забезпе-

чував прийнятну точність із мінімальним ризиком систематичних похибок. Доцільно також оцінити доступність якісних і репрезентативних вхідних даних для подальшого аналізу й прогнозування. Крім того, необхідно брати до уваги здатність методики відображати майбутні структурні зміни й трансформації економіки в умовах членства країн Балтії в Європейському Союзі. Важливими залишаються і практичні аспекти – трудомісткість застосування підходу та часові витрати на обчислення й інтерпретацію результатів [4, с. 74].

Таким чином, спираючись на вище викладені теоретичні міркування, можна зробити висновок, що для ефективного оцінювання впливу інтеграційних процесів на розвиток зовнішньоторговельних відносин необхідне застосування комплексного методичного підходу та відповідних методик. Нижче детальніше розглянемо методичний підхід, призначений для аналізу розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії в умовах інтеграції.

Запропонований інструментарій має чітку етапну структуру та включає в себе застосування кваліметричних й економетричних

методів, доповнених елементами системного, інституціонального й еволюційного аналізу (рис. 1) [1, с. 158].

Запропонований методичний підхід (інструментарій) передбачає реалізацію п'яти наступних етапів: ідентифікацію інтеграційних передумов та трансформацій у зовнішньоторговельній моделі країн Балтії; виявлення механізмів інтеграційного впливу на зовнішню торгівлю; емпіричний аналіз розвитку зовнішньоторговельних потоків країн Балтії; визначення конкурентних позицій та ролі інвестицій у зовнішній торгівлі країн Балтії; оцінювання перспектив розвитку і формування стратегій зовнішньоторговельного посилення країн Балтії у складі ЄС з урахуванням впливу інтеграційних процесів.

Розкриємо сутність та особливості основних шести етапів інструментарію для дослідження розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії у складі ЄС в умовах інтеграції.

Аналіз передінтеграційного стану зовнішньоторговельного сектору (I етап). На даному етапі аналізується стан зовнішньоторговельної діяльності країн Балтії в період, що

Рис. 1. Структурно-логічна модель країн Балтії в умовах їх інтеграції методичного підходу (інструментарію) до аналізу розвитку зовнішньоторговельних відносин до ЄС

Джерело: удосконалено автором з урахуванням [4]

передував їх вступу до ЄС (до 2004 року). При цьому досліджуються основні параметри, структура та динаміка торговельних потоків, а також визначаються головні перешкоди і потенційні напрями для подальшого розвитку зовнішньої торгівлі цих країн.

Виявлення структурних та інституційних змін після інтеграції (II етап). Проводиться оцінювання змін, що відбулися у структурі зовнішньої торгівлі країн Балтії протягом 2004–2010 років як у кількісному, так і в якісному вимірах. Окремо визначаються ключові інституційні зміни, зокрема узгодження митного законодавства, запровадження технічних норм та стандартів ЄС, а також трансформації регуляторного середовища.

Побудова логіко-структурної моделі інтеграційного впливу (III етап). На цьому етапі здійснюється побудова аналітичних моделей, які демонструють механізми впливу членства країн Балтії в ЄС на їхню зовнішньоторговельну діяльність. Особлива увага приділяється ролі спільної торговельної політики ЄС, функціонуванню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі та митного союзу. Крім того, оцінюється вплив таких чинників внутрішнього ринку ЄС, як рівень попиту, конкурентне середовище, інституційні умови та стандартизація.

Емпіричне оцінювання змін у зовнішньоторговельних потоках країн Балтії (IV етап). В рамках цього етапу визначаються індекси відкритості економік країн Балтії, застосовується метод гравітаційного моделювання для кількісного оцінювання ефектів інтеграції. Здійснюється аналіз трансформацій у товарній та регіональній структурі експортних та імпорتنих потоків, а також оцінюється рівень інтенсивності торгівлі країн Балтії в межах внутрішнього ринку ЄС.

Аналіз конкурентних переваг та інвестиційного впливу (V етап). Здійснюється обчислення показників відносних торговельних переваг (RCA), індексу торговельної спеціалізації (TSI) та індексу внутрішньогалузевої торгівлі (IIT). Окремо аналізується зв'язок між прямими іноземними інвестиціями та зовнішньоторговельною активністю, а також проводиться факторний аналіз впливу галузевої спрямованості інвестицій на характер зовнішньої торгівлі країн Балтії.

Розроблення стратегічних сценаріїв і рекомендацій щодо розвитку зовнішньої торгівлі країн Балтії (VI етап). Здійснюється SWOT-аналіз політики зовнішньої торгівлі країн Балтії з огляду на актуальні глобальні виклики,

розробляються альтернативні сценарії їхнього розвитку з використанням динамічних економічних моделей типу CGE. На цій основі формуються стратегічні пропозиції, спрямовані на активізацію експортно-інноваційної діяльності країн Балтії в межах ЄС із врахуванням інтеграційних факторів.

Запропонований методичний підхід (інструментарій) для дослідження розвитку зовнішньоторговельних відносин країн Балтії у складі ЄС в контексті інтеграційних процесів, дозволить визначити потенціал та вектори перспективної взаємодії країн Балтії у регіональному та глобальному розвитку, а також обґрунтувати пріоритети економічного співробітництва України з країнами ЄС. Він може бути використаний для порівняльних досліджень інших малих інтегрованих економік, а також для формування рішень торговельної політики та розроблення довгострокових стратегій в умовах глобальних і регіональних змін.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило визначити, що ефективне стратегічне прогнозування зовнішньої торгівлі країн Балтії в умовах інтеграції до ЄС потребує комплексного та багатовимірного методичного підходу. З'ясовано, що існуючі методичні підходи (неоліберальний, інституційний, структуралістський, історико-еволюційний, регіоналістський і системний) окремо не здатні повною мірою охопити всю складність зовнішньоторговельних процесів. Найбільш ефективним є комбінований підхід, який поєднує кваліметричні та економітричні методи, а також принципи системного, інституціонального та еволюційного аналізу.

Запропонований інструментарій передбачає реалізацію кількох послідовних етапів: аналізу передінтеграційного стану торгівлі, оцінювання структурних та інституційних змін після вступу до ЄС, моделювання інтеграційного впливу, емпіричного аналізу торговельних потоків, визначення конкурентних позицій та впливу інвестицій, розроблення стратегічних сценаріїв і рекомендацій. Такий підхід дозволяє не лише кількісно оцінити сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі Естонії, Латвії та Литви, але й обґрунтувати стратегічні напрями зміцнення їхньої міжнародної конкурентоспроможності.

Практичне застосування розробленого інструментарію може сприяти підвищенню ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю країн Балтії, мінімізації торговельних ризиків та посиленню їх економічних

позицій у ЄС та на глобальному ринку. Отримані результати можуть бути використані для порівняльного аналізу інших малих відкри-

тих економік, а також у процесі розроблення зовнішньоторговельних стратегій України з країнами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філіпов О. М. *Інтеграційний вплив на зовнішню торгівлю країн Балтії: системний підхід до методичного аналізу*. «*Innovative scientific research: latest theories, modern methods and practices*» : Proceedings of the XX International scientific and practical conference, Seville, May 20-23, 2025. Seville, 2025. P. 157–160.
2. Філіпов О. М. Вплив євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельні відносини країн Балтії після вступу до Європейського Союзу. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2024. № 10. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-10-10357>
3. Сіденко В. Р. *Міжнародна торгівля та економічна безпека: монографія*. Київ : НІСД, 2018. 234 с.
4. Мірошніченко Т. М. Розвиток економічного співробітництва країн ШОС у контексті світових інтеграційних процесів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Харків, 2019. 321 с.
5. Krisztin T., Fischer M. M. The Gravity Model for International Trade: Specification and Estimation Issues. *Spatial Economic Analysis*. 2015. Vol. 10. Is. 4. P. 451–470.
6. Balassa B. *The Theory of Economic Integration (Routledge Revivals)*. Routledge, 2012. 318 p.
7. Anderson J., Van Wincoop E. Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *American Economic Review*. 2003. Vol. 93. № 1. P. 170–192.
8. Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M. The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *World Bank Policy Research Working Paper*. 2010. № 5430. 31 p.
9. Hertel T. W. *Global Trade Analysis: Modeling and Applications*. Cambridge University Press, 1997. 398 p.
10. Robinson S., Thierfelder K. From International Trade: Analyzing the Impact on the Global Trading System With a Global CGE Model and a Gravity Model. 2018. 35 p.
11. Мельник А. Ф., Шевчук В. Я. *Міжнародна економіка : підручник*. Київ : Знання, 2020. 598 с.
12. *Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голикова, О. А. Довгаль*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 464 с.
13. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. *International Economics: Theory and Policy*. 11th ed. Pearson, 2018. 798 p.
14. *Міжнародні економічні відносини / Ю. Г. Козак та ін*. Одеса : «ТОВ.ПЛУТОН», 2016. 352 с.

REFERENCES:

1. Filipov O. M. (2025) *Intehratsiyniy vplyv na zovnishniu torhivliu krain Baltii: systemnyi pidkhid do metodychnoho analizu* [Integration Impact on the Foreign Trade of the Baltic States: A Systematic Approach to Methodological Analysis]. «*Innovative scientific research: latest theories, modern methods and practices*»: XX International scientific and practical conference (Seville, May 20–23, 2025). Seville: International Science Group. pp. 157–160. (in Ukrainian)
2. Filipov O. M. (2024) *Vplyv yevrointehratsiinykh protsesiv na zovnishnotorhovelni vidnosyny krain Baltii pislia vstupu do Yevropeiskoho Soiuzu* [The Impact of European Integration Processes on the Foreign Trade Relations of the Baltic States after Accession to the European Union]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: "Ekonomiczni nauky"* – *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. № 10. (in Ukrainian)
3. Sidenko V. R. (2018) *Mizhnarodna torhivlia ta ekonomichna bezpeka: monohrafiia* [International Trade and Economic Security: Monograph]. Kyiv: NISS, 234 p. (in Ukrainian)
4. Miroshnychenko T. M. (2019) *Rozvytok ekonomichnoho spivrobitnytstva krain ShOS u konteksti svitovykh intehratsiinykh protsesiv* [Development of Economic Cooperation among SCO Countries in the Context of Global Integration Processes]: dis....kand. econom. nauk : 08.00.02. Kharkiv, 321 p. (in Ukrainian)
5. Krisztin T., Fischer M. M. (2015) The Gravity Model for International Trade: Specification and Estimation Issues. *Spatial Economic Analysis*. Vol. 10. Is. 4. P. 451–470.
6. Balassa B. (2012) *The Theory of Economic Integration (Routledge Revivals)*. Routledge, 318 p.
7. Anderson J., Van Wincoop E. (2003) Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *American Economic Review*. Vol. 93. № 1. P. 170–192.
8. Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M. (2010) The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *World Bank Policy Research Working Paper*. № 5430. 31 p.

9. Hertel T. W. (1997) *Global Trade Analysis: Modeling and Applications*. Cambridge University Press, 398 p.
10. Robinson S., Thierfelder K. (2018) *From International Trade: Analyzing the Impact on the Global Trading System With a Global CGE Model and a Gravity Model*. 35 p.
11. Melnyk A. F., Shevchuk V. Ya. (2020) *Mizhnarodna ekonomika: pidruchnyk* [International Economics: Textbook]. Kyiv: Znannya, 598 p. (in Ukrainian)
12. Dovhal O. A. (2015) *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny : pidruchnyk / za red. A. P. Holikova, O. A. Dovhal*. [International Economic Relations: Textbook / edited by A. P. Holikov, O. A. Dovhal]. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 464 p. (in Ukrainian)
13. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. (2018) *International Economics: Theory and Policy*. 11th ed. Pearson, 798 p.
14. Kozak Yu. H. et al. (2016) *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny* [International Economic Relations]. Odesa: «TOV PLUTON», 352 p. (in Ukrainian)